

ÖVERFÖRMYNDARENHETEN

Att som ställföreträdare (god man eller förvaltare) bevaka och vårda huvudmans rätt i dödsbo

Överförmyndarens tillsyn

En ställföreträdare som tar del i ett arvskifte för sin huvudmans räkning ska verka för att en formell arvskifteshandling upprättas och därefter lämnas till överförmyndaren för granskning och godkännande innan skiftet verkställs. Ett arvskifte där en huvudman är dödsbodelägare och i processen har företrätts av sin ställföreträdare får således inte verkställas utan överförmyndarens samtycke. Utan samtycke är verkställigheten ogiltig. Överförmyndaren kan förelägga ställföreträdaren vid vite att fullgöra sina skyldigheter.

Om huvudmannens tillstånd vid ett godmanskap är sådant att han eller hon klarar av att företräda sig själv i hanteringen av dödsboet och ställföreträdaren inte är inblandad alls, behöver överförmyndarens samtycke inte inhämtas. Observera att detta rör sig om undantagsfall. Ett ställföreträdarskap grundar sig i de allra flesta fall på att huvudmannen har någon form av kognitiv nedsättning som gör att han eller hon inte har förmågan att självständigt bevaka sin rätt.

Nedan redogörs närmare för de åtgärder och förhållanden som du som ställföreträdare bör tänka på när din huvudman är delägare i ett dödsbo.

Ställföreträdarens rättigheter och skyldigheter

Ställföreträdarskapet omfattar att på huvudmannens vägnar delta i bouppteckning, bodelning och arvskifte eller sluta avtal om sammanlevnad i oskiftat bo, att för huvudmannens räkning ta del i boets förvaltning och utredning samt att ansöka till överförmyndaren om de samtycken som krävs.

Bouppteckning

Dödsbodelägarna (inklusive dig som ställföreträdare) ska se till att bouppteckning sker senast inom tre månader efter dödsfallet. Som ställföreträdare bör du närvara vid bouppteckningsförrättningen om det är möjligt. Ställföreträdaren ska sedan bevaka att bouppteckningshandlingen lämnas in till Skatteverket för registrering senast en månad efter det att den blivit upprättad. Efter att bouppteckningsförrättningen genomförts ska ställföreträdaren delta i dödsboets förvaltning och utredning. Det innebär att vara delaktig i att ta reda på vilka dödsboets tillgångar är och bevaka att skulder blir betalda.

När bouppteckningen har upprättats och registrerats av Skatteverket ska en kopia skickas till överförmyndaren. Överförmyndaren får då kännedom om dödsboet och kan bevaka att arvskiftet sker inom viss tid.

ÖVERFÖRMYNDARENHETEN

Redogörelse för skifteshinder

Om ett dödsbo inte har skiftats inom sex månader från det att bouppteckningen förrättades och ett avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo heller inte har ingåtts, ska ställföreträdaren lämna en skriftlig redogörelse till överförmyndaren om anledningen till att dödsboet inte har skiftats. En sådan redogörelse ska sedan lämnas in till överförmyndaren var sjätte månad fram till dess att dödsboet har skiftats alternativt avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo ingåtts. Om ställföreträdaren inte sänder in redogörelse för skifteshinder i rätt tid kan överförmyndarnämnden förelägga ställföreträdaren vid vite att inkomma med handlingen.

Testamente och arvsavstående

I samband med bouppteckningen kan testamente förekomma. Ställföreträdaren ska då ta del av testamentet för huvudmannens räkning. Ställföreträdaren får inte avstå från arv eller testamente för huvudmannens räkning. Om testamente finns som inkräktar på huvudmannens laglott eller av annan anledning inte är korrekt och missgynnar huvudmannen, ska ställföreträdaren påkalla jämkning respektive klandra detta inom sex månader efter att testamentet delgivits. Ställföreträdaren ska inte godkänna testamentet.

Make/maka

Finns efterlevande make eller maka ska bodelning göras varvid egendomen delas i två lotter. Den ena lotten tillhör den efterlevande maken och den andra ska därefter bli föremål för arvskifte. Ofta sker dessa åtgärder samtidigt och sammanförs i en gemensam handling kallad bodelning och arvskifte.

Gemensamma bröstarvingar betraktas som efterarvingar och får därmed vänta på sitt arv till dess den efterlevande maken avlider.

Barn som inte är makarnas gemensamma (särkullbarn) har alltid rätt att få ut sitt arv vid sin förälders död.

Tänk på att efterlevande make/maka har möjlighet att åberopa jämkning enligt 12 kap. 2 § Äktenskapsbalken avseende bodelning. Regeln innebär att efterlevande make/maka har möjlighet att ensam bestämma att någon bodelning inte ska göras, alternativt att bodelning endast ska omfatta viss egendom. Det betyder att varje make behåller sin andel (eller viss andel) av giftorättsgodset.

Sambo

Om den avlidne var sambo är inte den efterlevande sambon arvsberättigad. Sambolagen som avser sambors gemensamma bostad och bohag ger dock efterlevande sambo möjlighet att begära bodelning. Vid bodelning har efterlevande sambo rätt att som sin andel alltid få ut så mycket egendom som motsvarar ett värde om två gånger prisbasbeloppet vid tiden för dödsfallet.

Överförmyndarens samtycke till åtgärder i dödsboet

Vissa av dödsboets åtgärder kräver tillstånd från överförmyndarnämnden, till exempel
-försäljning av fastighet eller bostadsrätt
-avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo.

Vanligast förekommande är att det finns en eller flera fastigheter som ska säljas innan arvet fördelas mellan dödsbodelägarna. Det är ställföreträdaren som ska ansöka om

ÖVERFÖRMYNDARENHETEN

överförmyndarnämndens samtycke i sådana fall.

Arvskifte och ansökan om överförmyndarens samtycke till egendomens fördelning

Det är viktigt att ställföreträdaren ser till att det upprättas ett arvskifte så snart som möjligt. När arvskifteshandlingarna är klara och undertecknade av samtliga dödsbodelägare lämnas de in till överförmyndaren tillsammans med en ansökan om samtycke till egendomens fördelning för granskning och godkännande. Till ansökan ska en redovisningsräkning bifogas. Av redovisningsräkningen ska det framgå vad som hänt med dödsboets egendom för tiden mellan dödsfallet och arvskiftet, vanligtvis har en del skulder betalats och viss egendom kan ha utgivits som legat enligt testamente.

I skiftet är ställföreträdaren ansvarig för att huvudmannen tilldelas rätt andel i dödsboet, med hänsyn till de arvsregler som finns. Om det uppkommer en tvist i dödsboet om hur egendomen ska fördelas måste ställföreträdaren tillvarata huvudmannens intressen och inte träffa överenskommelser som är till nackdel för honom eller henne. Tvister som inte går att lösa kan motivera en ansökan om boutredningsman som får lösa tvisten alternativt tvångsskifta boet.

Observera att inget arvskifte kan upprättas om det bara finns en dödsbodelägare eftersom det inte finns någon annan part att avtala med. Dödsbodelägaren tillträder då sitt arv i samband med bouppteckningens registrering. Det behöver inte heller upprättas något arvskifte om dödsboet är ett s.k. bristbo, d.v.s. skulderna överstiger tillgångarna, eftersom det då inte finns några tillgångar att fördela.

Fullmakt

Ofta kan det vara lämpligt att utfärda en fullmakt till någon av dödsbodelägarna eller en juristfirma för att dödsboet ska kunna avvecklas på ett effektivt och korrekt sätt. Denna fullmakt gäller dock inte i frågor där ställföreträdaren har ansvaret enligt föräldrabalken. *Detta innebär att det alltid är ställföreträdaren som ska ansöka till överförmyndaren om samtycke till de åtgärder för vilka överförmyndarens samtycke krävs.*

Verkställighet av skiftet

När arvskiftet är godkänt av överförmyndaren kan arvskiftet verkställas. Det betyder att tillgångarna rent fysiskt överförs till arvingarna. Om så inte sker finns risk att banker med flera skickar felaktiga kontrolluppgifter till Skatteverket.

Redovisning till överförmyndaren

Sedan skifteshandlingen godkänts av överförmyndaren och arvet skiftats ska huvudmannens lott redovisas till överförmyndaren genom att exempelvis lämna in ett kontoutdrag där det framgår att likviden överförs. Om huvudmannen tilldelats fastighet eller andel i sådan ska bevis om att lagfart beviljats lämnas in.

Vad händer om dödsboet aldrig skiftas?

Om delägarna fördelar arvet utan att någon arvskifteshandling upprättas är dödsboet juridiskt sett inte upplöst. Detta innebär bland annat att fordringsägare kan komma med krav på betalning och att delägarna kan komma med invändningar och ändra sig i fråga om hur tillgångarna ska

ÖVERFÖRMYNDARENHETEN

fördelas vilket i sin tur kan leda till att dödsbodelägarna tvingas lämna tillbaka vad de en gång mottagit. I de fall överförmyndaren ska samtycka till arvskiftet måste en skriftlig arvskifteshandling upprättas. En fördelning av dödsboets tillgångar utan arvskifteshandling och överförmyndarens godkännande är ogiltig och kan föranleda skadeståndsansvar.

ÖVERFÖRMYNDARENHETEN

Checklistor

Följande handlingar ska lämnas in till överförmyndaren vid ansökan om samtycke till försäljning av fast egendom

- Ansökan undertecknad av ställföreträdaren och av huvudmannen om det är möjligt
- Köpekontrakt som undertecknats av köpare och säljare
- Utdrag ur fastighetsregistret/lägenhetsregistret
- Oberoende marknadsvärdering och budgivningslista. Värdering kan ersättas med en skriftlig redogörelse från mäklaren om annonsering och budgivning.
Om fastigheten är svårvärderad eller omständigheterna annars påkallar det (exempelvis om försäljningen inte är ute på öppna marknaden) krävs utlåtanden från två oberoende värderingsmän
- Yttrande från närmast anhöriga. Om yttranden saknas, motivera.
- Eventuella fullmakter

Följande handlingar ska lämnas in till överförmyndaren vid ansökan om samtycke till arvskifte

- Ansökan undertecknad av ställföreträdaren och av huvudmannen om det är möjligt
- Arvskifteshandling och eventuell bodelningshandling undertecknat av samtliga dödsbodelägare (av ställföreträdaren för huvudmannens räkning), i original och en bestyrkt kopia.
- Kopia av den registrerade bouppteckningen jämte eventuellt testamente.
- I förekommande fall värderingsutlåtande fastighet, tomträtt, bostadsrätt, värdefullare lösöre.
- Redovisningsräkning som visar vad som hänt med dödsboets tillgångar från dödsdagen fram till arvskiftesdagen.
- Yttrande från närmast anhöriga. Om yttrande saknas, motivera.
- Eventuella fullmakter

Att tänka på:

-Motivera utförligt på ansökningsblanketten varför ansökt åtgärd är till huvudmannens bästa och hur du har kommit fram till detta.

-Om huvudmannen förstår vad saken gäller ska även han eller hon skriva under ansökan om överförmyndarens samtycke.

ÖVERFÖRMYNDARENHETEN

Begreppsförklaring

Arvskifte

Ett arvskifte är en förrättning där dödsboets tillgångar fördelas mellan de som ska ärva, dödsbodelägarna. Tillgångarna ska värderas till dagsaktuella värden. Av lagtexten (ärvdabalken 23 kap. 4 §) framgår att en handling ska upprättas av delägarna och undertecknas av dem. Ställföreträdaren ska i de allra flesta fall underteckna för huvudmannens räkning. Av skifteshandlingen ska det framgå hur tillgångarna fördelas, alltså vem som får vad. Det bör också framgå vilka skulder som dödsboet har betalat fram till skiftesdagen. Många gånger är det lämpligt att låta någon med professionell erfarenhet upprätta arvskifteshandlingen (bouppteckningsfirmor, begravningsbyråer, juridiska byråer och advokater kan lämna närmare besked härom). När arvskiftet är upprättat och har verkställts (dvs. tillgångarna rent fysiskt har fördelats på det sätt som står i arvskifteshandlingen) är dödsboet upplöst.

Bodelning

Bodelning sker om den avlidne var gift och efterlämnar en make, alternativt om den avlidne var sambo och sambon begär bodelning enligt sambolagen. Oftast sker bodelning tillsammans med arvskiftet. Bodelning innebär i korthet att det så kallade giftorättsgodset (om sambo; samboegendomen) delas mellan den avlidne (dödsboet) och den efterlevande maken/sambon. Huvudregeln är att hälften av giftorättsgodset tillfaller dödsboet och den andra hälften tillfaller den efterlevande maken. Ett äktenskapsförord kan emellertid medföra en annan fördelning. Bodelningen ska, liksom arvskiftet, utmynna i en bodelningshandling i vilken det framgår hur giftorättsgodset har fördelats

Bouppteckning

Det finns relativt detaljerade regler för vad som ska finnas med i en bouppteckning, men grundläggande är att den avlidnes tillgångar och skulder antecknas sådana som de var på dödsdagen.

Boutredningsman

Boutredningsmannen anses träda i arvingarnas och efterlevande makes ställe. Ställföreträdaren anses därför inte delta i dödsboförvaltningen varför något samtycke från överförmyndaren för olika förvaltningsåtgärder heller inte behövs. Boutredningsmannen skall dock inhämta dödsbodelägarnas mening i vissa fall, om det lämpligen kan ske, och delägarnas samtycke till överlåtelse av fast egendom eller tomträtt. Dödsbodelägarna förrättar därefter i regel själva skiftet och då krävs samtycke från överförmyndaren enligt ovan.

Om boutredningsmannen däremot förrättat s.k. tvångsskifte därför att delägarna inte kan enas och själva underteckna en skifteshandling, krävs inte överförmyndarens samtycke till skiftet. Skifteshandlingen skall dock ges in till överförmyndaren för kännedom.

ÖVERFÖRMYNDARENHETEN

Bröstarvinge

Bröstarvingar är en arvlåtares barn (biologiska eller adopterade), barnbarn, barnbarnsbarn, och så vidare.

Efterarvinge

Om någon ska ärva först efter en efterlevande makes eller makas död är hen efterarvinge i den först avlidna makens dödsbo.

Giftorättsgods

Giftorättsgodset utgörs av all egendom som inte är enskild egendom i ett partnerskap/äktenskap. Parterna i ett äktenskap eller registrerat partnerskap har äganderätt till det denne införskaffar eller hade med sig in i förhållandet. När partnerskapet/äktenskapet upplöses genom ett dödsfall delas giftorättsgodset i regel lika mellan makarna.

Laglott

Den del av en bröstarvinges arvsrätt som denne alltid har rätt till och som därmed inte kan testamenteras bort. Laglotten regleras i 7 kap. 1 § ärvdabalken och består av hälften av arvslotten.

Legat

En viss bestämd summa eller sak som tilldelas någon genom testamente

Sammanlevnad i oskiftat bo

Huvudregeln är att dödsboet ska skiftas kort efter bouppteckning, men ibland måste dödsbodelägarna vänta med skiftet, till exempel om tillgångarna i dödsboet är svåra att fördela. Dödsbodelägarna förvaltar då dödsboets tillgångar gemensamt. Detta kallas ”sammanlevnad i oskiftat bo”. Ett skriftligt avtal mellan delägarna ska upprättas, vari framgår hur förvaltningen ska skötas och på vilka villkor. Ställföreträdaren ska underteckna för huvudmannens räkning och överförmyndaren ska samtycka till ett sådant avtal. Under tiden sammanlevnaden består fortsätter dödsboet att existera, vilket till exempel medför att dödsboet ska deklarerat.

Särkullbarn

Särkullbarn är beteckningen på de barn som bara den ena maken i ett äktenskap är förälder till.